

considers that optimal is a characteristic of these theories as of realism in the medieval meaning of this word. Author thinks over the nature of "feeling" the objective, which is inherent in person and which is a result of intersubjective and subjective, connection of unique and individual experience of generally valid cultural models. At the same time if individual sensual experience can be associated with same irritants subjects of this experience, which have different cultural and social directions, will be able to include this experience in different "objective" world images. Each culture creates its own ontology- mytho-religious complex of beliefs, which are confirmed by the experience of individuals, which are socialized within this culture. In its turn, transformation of ontological level is followed by the transformation of world image, which is approved within this cultural areal. So, secularization of Christian ontology led to the appearance of ontological or metaphysical core of science of Modern era. In the article the process of Christian imperatives transformation into modern values, which as a result of globalization have spread around the world and became a base for the appearance of non-Western modern world images, and also for mobilization of proper communities, is being considered. In its turn the appearance of alternative world images relativized ontology, which is a base of Western science.

Keywords: science, worldview, scientific approach, social reality.

УДК 930.1

Ю. М. Брило

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»

ПЕРСПЕКТИВИ ЄДНОСТІ ЛЮДСТВА У ПОСТТОЙНБІАНСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ ІСТОРІЇ

***Реферат.** У статті досліджується проблема перспектив єдності людства та її рішення у межах посттойнбіанської філософії історії, шляхом аналізу поглядів конкретних представників. Розглядаються головні критерії єдності людства: біологічні, географічні, політичні, економічні, фінансові та культурні. Здійснюється філософський аналіз глобалізації, вестернізації та американізації як визначних рис сучасного етапу світоустрою, можливі шляхи збереження цивілізаційного коду локальних цивілізацій. Досліджується суперечливість процесу формування єдиного людства, та посилення захисних механізмів збереження локалізації світу.*

***Ключові слова:** єдність людства, посттойнбіанська філософія історії, глобалізація, вестернізація, націоналізм.*

Питання про єдність людства, на фоні цивілізаційної множинності та неповторності, давно стало «класичним» для філософсько-історичної рефлексії. Однак, у сучасному світі в ситуації гострих міжцивілізаційних конфліктів та протистоянь, подекуди локальних військових зіткнень глобального значення, воно продовжує хвилювати своєю невирішеністю.

Здається, що майбутня перспектива наявності єдиного глобального людства не повинна викликати палких дискусій, адже процеси глобалізації вже створили достатні умови для забезпечення такої єдності. Проблема складається не в тому, щоб «заборонити» чи «дозволити» розвиток глобальних процесів, а в тому, щоб глибоко проаналізувати специфіку, з метою формування більш плідної їх організації. Тому, в значній мірі неоднозначним є питання про якісний стан, зовнішній облік такої глобальної цивілізації, а також про критерії самої єдності.

Мета статті полягає в окресленні сутності проблеми єдності людства, а також можливих шляхів її вирішення у межах посттойнбіанської філософії історії.

Фундаментальні основи ідеї єдності людства були закладені ще у класичній філософії історії (біблійна традиція, праці Оригена та Августина Блаженного, І. Г. Гердер, Г.-В. Гегель, К. Маркс, О. Конт, Г. Спенсер, Л. Г. Морган та інші). Певний елемент заперечення зазначена ідея отримала у період некласики в роботах М. Я. Данилевського, К. М. Леонтьєва, М. С. Трубецького, О. Шпенглера та інших. Якісно новий етап у розумінні концепції єдності людства розпочався з роботи А. Дж. Тойнбі «Дослідження історії», що стала прообразом постнекласичного її філософського осмислення. Серед філософів-посттойнбіанців, що вивели

проблему єдності людства на новий рівень, слід згадати С. Хантінгтона, І. Валлерстайна, Д. Уїлкінсона, У. Макніла, Ш. Іто, Дж. Бентлі, П. Меннінга тощо.

У праці «Кінець знайомого світу: Соціологія XXI століття» І. Валлерстайн розглядає світову капіталістичну систему як першу історичну форму глобального світоустрою та акцентує увагу, що світ представляє собою єдину систему, яка складається з ядра – провідних країн, що включають США, Західну Європу (як єдине ціле) і Японію (власне Японію, а не Східну Азію), периферії та напівпериферії, куди входять так звані східноазіатські тигри, Китай і Південно-Східна Азія [1, с. 72]. І. Валлерстайн чітко усвідомлює, що людство переходить на новий етап – стає світовою спільнотою, яка є хоч і різною за показниками економічного розвитку, але взаємозалежною.

Для Д. Уїлкінсона якісно новий етап в історії вже давно наступив, коли поліцивілізаційне людство перетворилось у цілісність конфліктного характеру. Конфлікт у цьому випадку – це форма асоціації. Єдине людство складається із внутрішньо зв'язаних, різнорідних, окремих та конфліктуючих сутностей.

«Мінливий» образ всесвітньої історії помітив і У. Макніл у своїй однойменній роботі, де він зазначає, що сучасні історики намагаються побудувати більш адекватну світову історію з урахуванням очевидних взаємодій на далеких відстанях, висвітлюючи євразійські та подальші глобальні взаємодії. Для У. Макніла саме глобальні комунікації та транспорт зробили всесвітню історію «відчутною реальністю».

Голландський історик Й. Гудсблом дуже близький за своїми поглядами до старшого колеги та друга У. Макніла. У статті «Історія людства та довготривалі соціальні процеси: до синтезу хронології та фразеології» [2] він наголошує як раз на «розширенні масштабів «людської історії»». Вчений критикує концепцію зведення воедино усієї людської історії попередніми європейськими авторами, наголошуючи на її обмеженості. Сьогодні відбувається все більш значне розширення людської історії у просторі та часі. «Ми знаємо, що, добре це чи погано, але усі ми – західні європейці, політичні лідери Москви та Вашингтону, маси бідних в Азії і Африці – поєднані між собою тісними політичними, воєнними та економічними зв'язками, які – для усіх нас – зумовлюють не тільки нинішній спосіб життя, а й самі шанси виживання» [2, с. 118].

Так чи інакше, але головною тенденцією сучасного світу є глобалізація, з чим і погоджується більшість вчених. Термін «глобалізація» епізодично застосовувався з кінця 60-х рр. і у 1981 р. вперше був поставлений у центр концептуальних побудов американським соціологом Дж. Маклином, який закликав «зрозуміти історичний процес посилення глобалізації соціальних відношень та дати йому пояснення» [Цит. по: 3, с. 27]. Вже наприкінці 80-х рр. ХХ ст. концепція глобалізації була широко розповсюджена, завдяки таким іменам як Р. Робертсон, І. Валлерстайн, Е. Гідденс, К. Поппер, Ф. Фукуяма та інші.

Як зазначає Ю. Гранін, «...хоча нікому не зрозуміло, що собою представляє глобалізація, ніхто не сумнівається у її реальності» [4, с. 51]. Цей процес доволі багатоаспектний та неоднозначний, але об'єктивний. Немає єдності у розумінні суті терміну, адже кожен вкладає у нього свій власний смисл, зміст якого варіюється в залежності від ідеологічних вподобань чи дисциплінарної приналежності автора.

Якщо тлумачити термін буквально, то «глобальний» означає «такий, що охоплює усю планету». У самому ж понятті «глобалізація» ключовим моментом є взаємозалежність різних суспільств, що і створює його суть. Кінцевою метою глобалізації є становлення єдиного людства. При цьому біологічна чи антропологічна єдність людства особливих дискусій чи заперечень не викликає, окрім деяких прибічників расової теорії. Люди як біологічний вид схожі за своїми фізичними даними та морфологічними ознаками. Відмінності расового характеру – це лише різні варіанти втілення однієї спільної людської природи. Географічна єдність давно не є проблемою, адже людське співтовариство співіснує на території Землі, а географічна ізоляваність перших цивілізацій вже давно подолана.

Політична взаємопов'язаність людської цивілізації сучасності теж вражає. Достатньо згадати хоча б актуальну на сьогодні ситуацію в Сирії чи близьке нам «українське питання», а головне реакцію світу (точніше західного світу) на зазначені проблеми, щоб упевнитися у неможливості країн здійснювати навіть внутрішню політику самостійно, без зовнішнього втручання сусідніх держав. Основною формою правління державою, більш того, загальнолюдською цінністю сьогодні стала демократія. Недостатній рівень демократії чи її

повна відсутність у країні є приводом для іноземного втручання чи критики. Виходить, що демократичний устрій є загально визнаним глобальним критерієм розвиненості держав світу.

Не менш очевидною є економічна та фінансова взаємопов'язаність держав, що ілюструється на прикладі транснаціональних корпорацій з їх філіалами по всьому світу, глобальних фінансових ринків, створення міжнародних організацій в економічній та фінансовій сферах, міжнародної економічної інтеграції в межах окремих регіонів та інше.

Постійно зростаюча інтенсивність зв'язків – економічних, політичних, культурних, комунікаційних – сприяє наданню планетарній цивілізації системної якості: посилюється взаємозалежність різних країн та регіонів, кризові та дисфункціональні явища в одному секторі глобальної цивілізаційної системи створюють загрозу стабільності інших секторів. В той же час інтенсивність глобальних взаємозалежностей сприяє швидкому розповсюдженню усією планетою тих форм економічного, соціального та політичного життя, тих типів культури, знань та цінностей, що сприйняті як оптимальні та найбільш ефективні для задоволення індивідуальних та суспільних потреб. Сам процес формування потреб, типів матеріального та культурного споживання і способів життя теж приймає глобальний характер [5, с. 30].

Таким чином, чи не дозволяє наведене вище визнати єдність людства як вже здійснений факт? Як доводили посттоїнб'янци, смисловим центром кожної цивілізації є не економіка чи політика, а саме культура з її вихідними цінностями, нормами та правилами. За такої логіки справжня єдність людства має стосуватися сфери духовного та культурного. Духовна та культурна єдність є більш неоднозначними сьогодні. Чи можна взагалі розглядати «культуру людства» як реально існуючу єдність або вона просто є зовнішнім механічним об'єднанням абсолютно різних автономних культур? І чи не призведе глобалізація до тотальної загибелі більшості культур?

Відповідь антиглобалістів у цьому питанні одна: сучасна глобалізація є загрозою для культури. Адже йдеться про культурну уніфікацію на основі єдиної базової моделі, стандартизацію, безмежне розповсюдження різних культурних зразків, втрата національної чи особистісної ідентичності, загальне спрощення культурних смислів і тотальне розповсюдження масової культури.

Однак серед посттоїнб'янців є такі, що не вбачають ніякої загрози для соціокультурного різноманіття. Зокрема У. Макніл, вважає, що у цілісному світі, немає місця одноманітності чи уніфікації. «Одноманітність ніколи не виникала, і немає причин вважати, що колись виникне. Відмінності клімату та інших умов вимагають різної поведінки... і люди діють відповідно» [6, с. 35]. І далі: «Людські групи навіть під час запозичень у чужаків зберігають гостре почуття своєї унікальності» [6, с. 36].

Більш того, в історичному досвіді різних культур ідея всезагальності, цілісності та універсальності не сприймалась як загроза культурній ідентичності, а скоріше вбачалась певним культурним ідеалом. Згадати хоча б світові релігії з їх прообразом єдиного світу та всезагальної рівності, гуманістичні концепції з їх пошуками універсалів, етичні вчення і їх основи для солідарності людства. Відтак, культурний досвід минулого людства категорично не відмовлявся від можливості створення глобального культурного цілого. Знов таки, важливий не стільки сутнісний аспект глобалізації, скільки шляхи її здійснення.

На практиці ж стикаємося з певними проблемами, адже на сучасному етапі кожна локальна цивілізація продовжує забезпечувати життєдіяльність власного цивілізаційного коду, що виступає приводом до міжнародних дипломатичних протистоянь (Росія ↔ ЄС чи Росія ↔ США), конфліктів (Ісламська та Західноєвропейська цивілізації) та «цивілізаційної втечі» деяких країн світу (Грузія, Україна). Головну «загрозу» цивілізаційному коду неєвропейських цивілізацій, на думку багатьох вчених, може становити так звана «вестернізація», як одна із форм глобалізації, що супроводжує формування єдиного «вестернізованого» світу. Загальні особливості цього феномену доволі детально розроблені у роботах С. Хантінгтона, С. Латуша, Г. Любарського, В. Федотової, В. Іноземцева та інших.

Поняття «вестернізація» більш підходить до визначення глобалізаційних процесів XIX-XX ст. Сучасний же її етап скоріше доцільно пов'язати з «американізацією», тобто з американським баченням глобалізації, коли процес становлення єдиного людства повинен базуватися на американських ідеалах та цінностях.

Логічно постає питання, чи означає це, що майбутнє усіх цивілізацій пов'язано з Західною картиною світу, з їх обов'язковою «вестернізацією» чи «американізацією»? На нашу

думку, скоріше відповідь на поставлене питання залежить від того, чи вдасться цивілізаціям, пристосувавшись до сучасної глобалізації американізованого зразку, виробити чи зберегти «національні форми глобальних стратегій». Варіантів сценаріїв тут дуже багато: від високого рівня вестернізації чи американізації декількох сфер життя держави до незначного її рівня, що охоплює головним чином економічну сферу.

Власний приклад запропонувала Японія, коли запозичила західні економічні та політичні стандарти, не втративши свого цивілізаційного коду, ідентичності. У Японії не культура адаптувалась до завдань модернізації, а соціальне ядро, еліта з її прагненням модернізації адаптувалась до культури. Японці, таким чином, модернізувались на власній цивілізаційній основі, залишивши соціокультурний лад та здійснивши технологічну революцію [4, с. 61].

Аналогічний шлях обрав і Китай, який зайнявся освоєнням західних моделей господарювання та технологій, при цьому не змінюючи оригінальні цивілізаційні цінності. Більш того, «Китай надає приклад розвитку на основі власної, а не західної раціональності. У цій раціональності політичний клас і особливо бюрократія – не просто носії функцій, а, перш за все, патріоти. ...Раціональне тут не декартовське, а конфуціанське» [7, с. 18]. Керівництво Китаю визнало необхідність поглиблення інтеграції з міжнародною економікою, однак скорегувало цей процес за національними правилами. Інші ж країни світу, скоріше пристосовуються до євроатлантичної глобалізації, аніж прагнуть сформуванню власну національну стратегію.

Аналіз сучасної соціокультурної ситуації показує, що процес глобалізації включає в себе декілька культурних складових. По-перше, це одночасно тенденція до культурної гармонії та культурної анархії, коли відносна універсалізація раніше замкненої структури породжує виступи на користь збереження її самобутності. По-друге, виникнення ефемерних, так званих «третіх» автохтонних культур, зобов'язаних своїм існуванням зовнішнім впливам і орієнтованих за межі національних кордонів. Таким чином, глобалізація призводить до того, що людина стає причасною не до однієї, а до декількох культур. Як результат, зростає число практичних проблем, пов'язаних з міжкультурними контактами [8, с. 9].

Глобалізаційні процеси розвиваються, стикаючись при цьому зі складними перешкодами, у вигляді суперечливих морально-етичних та культурних цінностей і традицій різних народів. Це дає стимул етно-цивілізаційному опору уніфікації як складової частини універсалізації умов та способу життя сучасного людства. Не сприяє планетарній глобалізації і різні умови розвиненості окремих країн та цілих регіонів, у їх економічному, політичному та духовному аспектах.

Доказом відсутності культурної єдності людства є посилення позицій націоналізму та радикальних правих сил, що повністю заперечують базові основи глобалізації. Згадати хоча б націоналізм іракського регіону, з яким зіткнулись США, сербський та албанський націоналізм і, як результат, косовську кризу. Навіть такий привабливий цивілізаційний проект як європейська інтеграція не зміг вивести націоналізм за межі окремих політичних дискурсів національних держав-членів Європейського Союзу. У всіх країнах ЄС існують та успішно діють націоналістичні партії та рухи. У Європі, особливо Центральній та Східній, націоналізм зміг не тільки зберегти, а й укріпити власні позиції [9].

Націоналістичні ідеї ускладнюють задачі глобалізації або взагалі роблять їх неможливими, адже визнають саме націю головною формою суспільної єдності, пропагують політичну незалежність та об'єднання національної самосвідомості задля реального захисту території проживання, економічних ресурсів, духовних цінностей. Націоналізм підкреслює колоритність та індивідуальність народів, а не спільні риси у їх культурах. Суб'єктом сучасного історичного процесу, у такому випадку, стає не локальна цивілізація, а значно менша її складова – народ, і світ сягає фрагментації ще більшого масштабу.

Таким чином, можна зробити наступні висновки:

1. Проблема єдності людства є предметом рефлексії філософів-постмодерністів, які визнають наявність сучасного поліцивілізаційного світу з його поступом до єдиної глобальної цивілізації.

2. Глобалізація є об'єктивним природно-історичним процесом, що характеризує внутрішні потреби розвитку цивілізації. Історія – це послідовний процес формування єдиного цілісного та взаємозалежного в усіх сферах життєдіяльності людства.

3. Внутрішнє формування глобальної цивілізації не представляє собою простого механічного злиття різних локальних цивілізацій. Цей системний процес виявляється у примноженні та ускладненні зв'язків, у результаті призводить до наднаціональної та наддержавної інтеграції з кінцевим виникнення складної системи, що функціонує як єдиний організм.

4. Глобалізація – це не лінійний процес, а дуже суперечливий, нерівномірний, такий, що постійно змінює власні форми, методи та механізми реалізації, процес історичної творчості. Головне прагнення глобалізації до формування єдиного інтегрованого людства поки що породжує опозиційний рух до збереження та посилення кордонів локальних цивілізаційних просторів.

5. На сучасному етапі світ ще не представляє собою завершеної єдності, адже його фрагментація та поляризація ще не подолані. Головним суб'єктом історії сьогодні виступає, поки ще, не цілісне глобальне людство, а окремі цивілізаційні утворення. Паралельно з глобалізацією посилюються позиції націоналізму як захисного механізму збереження локалізації світу.

6. Людське суспільство отримало новий вимір, потенціал якого ще повністю не реалізований. Залишається відкритим питання про якісний стан майбутнього людства: єдина одноманітність чи цілісна різноманітність культур та базових цінностей. Відповідь на зазначене питання залежить від спроможності самих цивілізацій знайти адекватні шляхи подальшого розвитку та змін.

Список використаної літератури

1. Валлерстайн І. Кінець знаомого мира: Соціологія ХХІ века / Пер. с англ. под ред. Б. Л. Иноземцева; Центр исследований постиндустриального общества. – М.: Логос, 2003. – 368 с.
2. Гудсблом Й. История человечества и долговременные социальные процессы: к синтезу хронологии и фразеологии / Й. Гудсблом // Время мира. Альманах. Выпуск 2. – Новосибирск: Сибирский хронограф, 2001. – С.117-132.
3. Иноземцев В. Л. Глобализация: иллюзии и реальность / В. Л. Иноземцев // Свободная мысль. – 2000. – № 1. – С. 26-36.
4. Гранин Ю. Д. «Глобализация» или «вестернизация»? / Ю. Д. Гранин // Свободная мысль. – 2013. – № 1/2. – С. 51-64.
5. Дилигенский Г. Г. «Конец истории» или смена цивилизаций? / Г. Г. Дилигенский // Вопросы философии. – 1991. – №3. – С. 29-42.
6. Макнил В. Меняющийся образ всемирной истории / В. Макнил // Время мира. Альманах. Выпуск 2. – Новосибирск: Сибирский хронограф, 2001. – С. 16-38.
7. Буров В. Г. Китайский опыт модернизации: теория и практика / В. Г. Буров, В. Г. Федотова // Вопросы философии: Научно-теоретический журнал. – 2007. – № 5. – С. 7-20.
8. Тишунина Н. В. Современные глобализационные процессы: вызов, рефлексии, стратегии / Н. В. Тишунина // Глобализация и культура: аналитический подход. – СПб.: Янус, 2003. – С. 5-24.
9. Кирчанов М. В. Национализм: политика, международные отношения, регионализация: учебное пособие для вузов (курс лекция) / М. В. Кирчанов. – Воронеж, 2007. – 283 с.

Аннотация

Брыло Ю.Н. Перспективы единства человечества в постиндустриальной философии истории.

В статье исследуется проблема перспектив единства человечества и ее решение в постиндустриальной философии истории, путем анализа взглядов конкретных представителей. Рассматриваются основные критерии единства человечества: биологические, географические, политические, экономические, финансовые и культурные. Осуществляется философский анализ глобализации, вестернизации и американизации как ключевых характеристик современного этапа мироустройства, возможные пути сохранения цивилизационного кода локальных цивилизаций. Исследуется противоречивость процесса формирования единого человечества, и укрепление защитных механизмов сохранения локализации мира.

Ключевые слова: единство человечества, посттойнбианская философия истории, глобализация, вестернизация, национализм.

Summary

Brilo Y. Prospects for the unity of mankind in the posttoynbee's philosophy of history.

The problem of prospects for the unity of humanity and its solution in the posttoynbee's philosophy of history are considered in the article. This problem is investigated through the analysis of the philosophical views of the major representatives of posttoynbee's philosophy such as W. McNeill, I. Wallerstein, I. Gudsblom, D. Wilkinson. Globalization as the main trend of development of the modern world is analyzed in the article. Posttoynbee's philosophy recognizes the existence of the modern multicivilisational world with its gradual pursuit to a single global civilization.

Philosophical analysis of globalization, westernization and americanization as the key characteristics of the current stage of world order, the possible ways of saving civilization code of local civilizations are presented in the article. Globalization is a complex and controversial process, which in its most general form is reduced to the formation of a common humanity, the increasing interdependence of cultures and peoples. Globalization is a nonlinear, very controversial and uneven process, such that is constantly changing its forms, methods and mechanisms of implementation, the process of historical creativity.

The concept of "westernization" is more suited to defining globalization of the nineteenth and twentieth centuries. The modern stage of its more advisable to link the "Americanization", that is the American vision of globalization, when the process of establishing a common humanity should be based on American ideals and values.

The main criteria for the unity of mankind, such as biological, geographical, political, economic, financial and cultural are analyzed in the article. Evidence of the unity of humanity in all of these criteria is not in doubt, we cannot say about the cultural factor. Positions of globalists and anti-globalists are presented in the article. Formation of common humanity is a natural objective historical process that characterizes the internal needs of civilization. The internal formation of global civilization is not a simple mechanical merger of various local civilizations but is the increase and complication of relationships that leads to supra-national and supranational integration with the final appearance of a complex system that functions as a single organism.

The main aspiration of globalization on the formation of a single integrated humanity while generating opposition movement to preserve and strengthen the local borders of civilisational spaces. At the present stage the world is not yet completed is a unity, because of the fragmentation and polarization is not yet overcome. The main subject of history stands today, is still not integrated global humanity and civilization separate entity. Along with globalization reinforced the position of nationalism as defense mechanism of localization saving the world. Each local civilization continues to provide livelihoods own civilization code that serves to drive international diplomatic confrontation and conflicts.

Keywords: the unity of mankind, posttoynbee's philosophy of history, globalization, westernization, nationalism.

УДК 930.1

А. И. Бuzаров
магистр внешней политики,
член общественных советов при
Комитете по иностранным делам
Верховной Рады Украины и МИД Украины

КОНФЛИКТЫ НА БЛИЖНЕМ ВОСТОКЕ КАК ГЛОБАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА СОВРЕМЕННОСТИ

Реферат. В условиях глобализации арабский мир проходит процесс трансформации и территориальной фрагментации. Некоторые арабские страны восприняли отдельные элементы демократических систем сохраняя при этом традиционный уклад общественной жизни. Другие же оказались втянутыми в масштабные социальные конфликты, которые в